

Матеріали розглянуті у статті призначені для тих, хто знаходиться в стані стресу в результаті кризової події, а також для тих, хто знаходиться поруч з людьми у стресі та має можливість надати першу психологічну допомогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість пацієнтів зі встановленим діагнозом ПТСР в Україні зростає. Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/news/kilkist-pacientiv-zi-vstanovlenim-diagnozom-ptsr-v-ukraini-zrostaе-scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad>.
2. Косенко Ю. М., Таран Є. О. Корекція агресивної поведінки у молодших школярів із порушеннями інтелектуального розвитку засобом Sand-art-анімації. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 7. С. 360–371.
3. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану : довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк, О. І. Купреєва, В. І. Полякова, О. А. Столярчук, Л. Г. Царенко, О. Ю. Чекстере. Київ, 2022. 155 с.
4. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний огляд / Укладач Т. Годецька. Київ, 2023. 17 с.
5. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навчально-методичний посібник. К.: Україна, 2015. 424 с.

Неля КАСІЯН

студентка 2 курсу спеціальності
016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник – **Дмитрієва О.І.**,
канд. пед. наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто особливості соціалізації студентської молоді в період воєнного стану. Акцентовано увагу на вплив воєнного стану на соціальну адаптацію та міжособистісні стосунки здобувачів вищої освіти. Розглядаються фактори стресу, тривожності та відчуття відчуженості, а також їх вплив на навчальний процес та загальне благополуччя здобувачів вищої освіти. Дослідження базується на аналізі наукової літератури та емпіричних даних отриманих в результаті дослідження соціалізації студентської молоді в умовах воєнного стану. Представлено результати проведеного нами опитування, яке допомогло визначити особливості соціалізації студентської молоді в умовах воєнного стану.

Ключові слова: соціалізація, здобувачі вищої освіти, воєнний стан, студентська молодь.

N. KASIIAN. THE PECULIARITIES OF THE SOCIALIZATION OF STUDENT YOUTH IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW.

The article examines the peculiarities of the socialization of student youth during the period of martial law. Attention is focused on the influence of martial law on social adaptation and interpersonal relationships of higher education students. Factors of stress, anxiety, and feelings of alienation are considered, as well as their impact on the educational process and general well-being of students of higher education. The study is based on the analysis of scientific literature and empirical data obtained as a result of the study of the socialization of student youth under martial law. The results of the survey conducted by us are presented, which helped to determine the peculiarities of the socialization of student youth in the conditions of martial law.

Key words: socialization, students of higher education, martial law, student youth.

Постановка проблеми: В умовах воєнного стану студентська молодь стикається з низкою складних викликів, що впливають на її психо-емоційне становище, соціальну адаптацію, міжособистісні відносини та професійну орієнтацію. Воєнний стан порушує звичні структури соціалізації, спричиняючи почуття незахищеності, відчуження та стресу. Крім того, воєнний стан впливає на освітній процес, доступ до ресурсів та можливості для саморозвитку студентів. Розуміння особливостей соціалізації студентської молоді в умовах воєнного стану є важливим для розробки ефективних підходів до підтримки та адаптації студентської молоді, які спрямовані на забезпечення її фізичного та психосоціального благополуччя.

Актуальність: В сучасній Україні внаслідок воєнного стану значно загострилася проблема соціалізації здобувачів вищої освіти. Нестабільність умов навчання, постійне відчуття тривоги за рідних і близьких які залишились вдома, загроза особистому здоров'ю та життю, не дає можливості повністю відчувати студентське життя. Змінилась система поглядів людей до свого життя, змінились пріоритети та цінності: те, що було важливим у мирний час, стало не настільки актуальним. Відбулись зміни умов, які вимагають від людей швидкого реагування і відповідних дій. Часті повітряні тривоги впродовж дня, неможливість зустрітися з рідними, друзями, вимушений переїзд в іншу країну, вибір між роботою і навчанням, непорозуміння з боку викладачів та студентської групи щодо вимушеної роботи спричиняють появу у здобувачів вищої освіти надмірної тривоги, агресії, невдоволення, і, як наслідок,

знижується рівень працездатності організму, мотивації до навчання, порушення соціалізації.

Мета статті. Представити результати проведеного дослідження, метою якого було визначення особливостей соціалізації студентської молоді в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Психолого-педагогічним аспектам вивчення проблеми соціалізації студентської молоді в час воєнного стану присвячені дослідження Н. Ляшенко, В. Медведєва, О. Петрунько, О. Радзівської, В. Юрченко. Так О. Юрченко, вивчаючи вплив інформаційної війни на соціалізацію молоді, зазначає, що існує певна загроза втратити життєві орієнтири, власний ідеал, що у подальшому породжує виникнення станів фрустрації та стресу, зміна світогляду: безтурботне життя до війни, загрозливе сьогодні в умовах війни, і невизначене майбутнє після війни [7].

Поняття «соціалізація» введено соціологами в кінці XIX століття і в подальшому розроблялося низкою західних вчених (Т. Парсонс, Б. Скіннер, Ч. Кулі, Е. Еріксон). Вітчизняні дослідники Т. Алексеєнко та О. Любарська також розглянули у своїх працях проблему соціалізації особистості. Т. Алексеєнко досліджувала можливості і ризики соціалізації особистості, теоретико-методологічні підходи до визначення сутності й змісту соціалізації особистості, розкрито її види і механізми. О. Любарська досліджувала основи соціалізації особистості, теоретичні принципи і підходи до проблеми соціалізації особистості.

Поняття «студентство», за А. Семашко – це особлива соціальна група, що має свої ознаки виконання в суспільстві певних функцій, об'єктивність існування, однозначна детермінованість поведінки, певна цілісність та самостійність у ставленні до інших соціальних груп, специфічні соціально-психологічні риси та система цінностей. На успішну соціалізацію студентської молоді впливають міжособистісні стосунки з однолітками, соціально-психологічний клімат та сім'я [5].

Молодь – це рушійна сила будь-якого суспільства. А. Гулевська-Черниш, визначає молодь, як «диференційовану соціальну групу, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні й інші особливості, у тому числі способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної та культурної реальності» [2, с.150]. І. Шевель зазначає, що принциповим

питанням при розгляді студентської молоді у суспільстві є питання про молодь як суб'єкта і об'єкта суспільних перетворень [6, с.195]. Вступаючи у життя, молода людина є об'єктом впливу соціальних умов, сім'ї, інститутів освіти, а пізніше, в процесі дорослішання і переходу у більш зрілі фази розвитку починає сама суттєво впливати на суспільство. Тобто, молодь виступає суб'єктом, коли отримує здатність впливати на суспільство, використовуючи свій потенціал, разом з тим вона є об'єктом, оскільки на неї спрямований суспільний вплив. Отже, молодь виступає об'єктом для суспільства і для самої себе. Молодь не є замкнутою соціальною групою, вона є системою, що саморозвивається і представляє собою відкриту соціальну систему, що включена в різноманітні взаємозв'язки та взаємодії, які існують в суспільстві. Зараз молодь виступає найактивнішою частиною суспільства, вирішуючи безліч складних питань пов'язаних із ситуаціями, що виникають через війну [3].

Під час війни соціалізація здобувачів освіти значно ускладнюється. Соціалізація студентської молоді до освітнього процесу є основою її подальшого становлення. Вона включає не тільки пристосування до нових умов навчання та отримання знань, а й до нового соціального оточення, нових умов проживання, та в цілому до життя під час війни. Кожен здобувач вищої освіти повинен пристосуватися до нових умов, які диктує сьогодення, при цьому бути мобільним, активним та самостійним, вміти планувати свою роботу та чітко розподілити час.

З метою визначення особливостей соціалізації студентської молоді в умовах воєнного стану, нами було проведено опитування серед здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Нами була розроблена анкета, питання якої стосувались розуміння респондентами понять «соціалізація», «особливості соціалізації», «труднощі соціалізації», «конфлікти та їх вирішення», «соціальні навички» та «комунікаційні вміння».

У опитуванні взяли участь 26 здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта. Отримані дані засвідчили, що переважна більшість здобувачів вищої освіти, розуміють значення поняття «соціалізація». Зокрема вони продемонстрували такі відповіді:

Соціалізація – це:

➤ комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий фактор розвитку особистості;

- процес входження людини до суспільства;
- засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду;
- процес входження в суспільне середовище, завдяки якому відбувається комунікація та адаптація до суспільства, відтворення соціальних норм та дотримання правил соціалізації;
- процес, завдяки якому людина стає частиною суспільства;
- адаптація до соціальних норм та інтегрування в культуру.

На запитання «Чи впливає воєнний стан на спілкування з однолітками та іншими людьми?» 72% опитаних дали відповідь «так», 12% – «ні» та 17% обрали варіант «важко відповісти». На запитання «Чи змінилися ваші соціальні зв'язки або активності в соціальних групах під час воєнного стану?» здобувачі вищої освіти дали такі відповіді: 64% «так», 28% – «ні», 8% – «важко відповісти». Вплив воєнного стану на стосунки із сім'єю здобувачі вищої освіти оцінюють таким чином: 76,9% вважають, що стосунки не змінилися, 15,4% вказали, що стосунки з батьками покращилися, 7,7% зазначили, що стосунки погіршилися. 61,5% студентської молоді вважають, що воєнний стан не змінив їх стосунки з друзями, 34,6% відзначили погіршення стосунків, лише 3,8% помітили покращення у спілкуванні.

Здобувачі вищої освіти визначили стресові фактори, які їм доводиться відчувати через воєнний стан, а саме:

- страх за свою безпеку та безпеку близьких;
- постійний стан тривоги та напруги;
- нестабільність та невизначеність щодо майбутнього ;
- вплив на ментальне здоров'я.

На запитання «Як саме стресові фактори впливають на соціалізацію?» 46,3% опитуваних зазначили, що підвищений рівень стресу зменшує бажання взаємодії з соціумом, 53,7% вказали, що стресові фактори не впливають.

Вплив воєнного стану на плани на майбутнє опитані описали таким чином: 46,2% вважають, що нестабільність спричинена воєнним станом, викликає стрес та невизначеність щодо планів на майбутнє, 26,9% зазначили, що воєнний стан призвів до переоцінки планів на майбутнє, 7,7% опитаних не будують планів на майбутнє. Підвищену потребу у підтримці соціальних груп під час воєнного стану відчують 30,8% опитаних здобувачів вищої освіти, 26,9% не відчують потреби,

42,3% було важко відповісти. На запитання «Чи змінив воєнний стан ваше ставлення до конфліктів?» 42,3% відповіли «так», 38,5% – «ні», 19,2% «уникають конфліктів». Визначаючи вплив воєнного стану на можливості розвитку соціальних навичок та комунікаційних вмінь, 65,4% студентської молоді зазначають, що воєнний стан створює виклики, що можуть сприяти розвитку соціальних навичок та комунікаційних вмінь, оскільки ми навчаємося співпрацювати, слухати і виражати свої думки в складних ситуаціях, 34,6% вважають, що воєнний стан не впливає на зазначені процеси. Проблеми, пов'язані зі змінами у соціальному середовищі в умовах воєнного стану респонденти вирішують за допомогою таких дій:

- відвідують психіатра / психолога;
- способом розмови, рефлексії;
- адаптуються до змін;
- уникають «поганих» людей;
- залишають все, як є;
- переключаються на позитивні події.

Висновки. Отже, воєнний стан в Україні впливає на процес соціалізації студентської молоді, представники якої відчують постійне відчуття тривоги за себе і рідних, відчуття відчуженості, їх вплив на навчальний процес і соціальну адаптацію здобувачів вищої освіти.

Перспектива дослідження. Перспектива дослідження полягає у розробці циклу тренінгів по подоланню тривожних станів, невпевненості у майбутньому, що виникають внаслідок впливу воєнного стану на соціалізацію студентської молоді. Результати дослідження можуть бути використані для розробки програм підтримки студентів, які перебувають в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості і ризики. Науково-методичний посібник. Київ : Педагогічна думка. 2007. 152 с.
2. Зверева І. Д. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. Універсум. 2012. 536 с.
3. Котелевець А.. Соціальна активність молоді під час російсько- української війни. *Social Work and Education*. Випуск 9. №1. 2022. с. 51 – 61.
4. Любарська О. М. Основи соціалізації особистості: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2012. 238 с.
5. Шашенко С. Ю. Соціалізація студентів – педагогічна проблема. Соціалізація особистості : збірник наукових праць Київ. 2002. Т. XVII. с.45 – 56.

6. Шевель, І. Світогляд сучасної української молоді. Український інформаційний простір, 1 (1), 2013. с.192 – 198. URL: <http://studies.in.ua/pravo/29-shevel.pdf>

7. Юрченко В. І. Проблеми соціалізації дітей і молоді в умовах інформаційної війни [Електронний ресурс]. URL: https://www.psyh.kiev.ua/%D0%AE%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%92.%D0%86._%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%B%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9_%D1%96_%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96_%D0%B2_%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85_%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8